

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

The Women in Samson's life

1. שופטים יג

" א ויסיפו בני ישראל, לעשות הרע בעיני יהוה; ויתנם יהוה ביד פלשתים, ארבעים שנה. ב והיה איש אחד מצרעה ממשפחת הדני, ושמו מנוח; ואשתו עקרה, ולא ילדה. ג וירא מלאך-יהוה, אל-האשה; ויאמר אליה, הנה-נא את-עקרה ולא ילדת, והרית, וילדת בן. ד ועתה השמרי נא, ואל-תשתי יין ושכר; ואל-תאכלי, כל-טמא. ה כי הנה הרה וילדת בן, ומורה לא-יעלה על-ראשו--כי-נזיר אלהים יהיה הנער, מן-הבטן; והוא, יחל להושיע את-ישראל--מיד פלשתים. ו ותבא האשה, ותאמר לאישה לאמר, איש האלהים בא אלי, ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד; ולא שאלתיהו אי-מזה הוא, ואת-שמו לא-הגיד לי. ז ויאמר לי, הנה הרה וילדת בן; ועתה אל-תשתי יין ושכר, ואל-תאכלי כל-טמאה--כי-נזיר אלהים יהיה הנער, מן-הבטן עד-יום מותו. ח ויעתר מנוח אל-יהוה, ויאמר: כי אדוני--איש האלהים אשר שלחת יבוא-נא עוד אלינו, ויורנו מה-נעשה לנער היולד. ט וישמע האלהים, בקול מנוח; ויבא מלאך האלהים עוד אל-האשה, והיא יושבת בשדה, ומנוח אישה, אין עמה. י ותמהר, האשה, ותרוץ, ותגד לאישה; ותאמר אליו--הנה נראה אלי האיש, אשר-בא ביום אלי. יא ויקם וילך מנוח, אחרי אשתו; ויבא, אל-האיש, ויאמר לו האתה האיש אשר-דברת אל-האשה, ויאמר אני. יב ויאמר מנוח, עתה יבא דברך: מה-יהיה משפט-הנער, ומעשהו. יג ויאמר מלאך יהוה, אל-מנוח: מכל אשר-אמרתי אל-האשה, תשמר. יד מכל אשר-יצא מגופן היין לא תאכל, ויין ושכר אל-תשת, וכל-טמאה, אל-תאכל: כל אשר-צויתיך, תשמר. טו ויאמר מנוח, אל-מלאך יהוה: נעצרה-נא אותך, ונעשה לפניך גדי עזים. טז ויאמר מלאך יהוה אל-מנוח, אם-תעצרני לא-אכל בלחמך, ואם-תעשה עלה, ליהוה תעלנה: כי לא-ידע מנוח, כי-מלאך יהוה הוא. יז ויאמר מנוח אל-מלאך יהוה, מי שמך: כי-יבא דברך (דברך), וכבדנוך. יח ויאמר לו מלאך יהוה, למה זה תשאל לשמי--והוא-פלאי. יט ויקח מנוח את-גדי העזים, ואת-המנחה, ויעל על-הצור, ליהוה; ומפלא לעשות, ומנוח ואשתו ראים. כ ויהי בעלות הלהב מעל המזבח, השמימה, ויעל מלאך-יהוה, בלהב המזבח; ומנוח ואשתו ראים, ויפלו על-פניהם ארצה. כא ולא-יסף עוד מלאך יהוה, להראה אל-מנוח ואל-אשתו; אז ידע מנוח, כי-מלאך יהוה הוא. כב ויאמר מנוח אל-אשתו, מות נמות: כי אלהים, ראינו. כג ותאמר לו אשתו, לו חפץ יהוה להמיתנו לא-לקח מידנו עלה ומנחה, ולא הראנו, את-כל-אלה; וכעת, לא השמיענו כזאת. כד ותלד האשה בן, ותקרא את-שמו שמשון; ויגדל הנער, ויברכהו יהוה. כה ותחל רוח יהוה, לפעמו במחנה-דן, בין צרעה, ובין אשתאל.

The Israelites again did what was offensive to the LORD, and the LORD delivered them into the hands of the Philistines for forty years. 2 There was a certain man from Zorah, of the stock of Dan, whose name was Manoah. His wife was barren and had borne no children. 3 An angel of the LORD appeared to the woman and said to her, "You are barren and have borne no children; but you shall conceive and bear a son. 4 Now be careful not to drink wine or other intoxicant, or to eat anything unclean. 5 For you are going to conceive and bear a son; let no razor touch his head, for the boy is to be a nazirite to God from the womb on. He shall be the first to deliver Israel from the Philistines." 6 The woman went and told her husband, "A man of God came to me; he looked like an angel of God, very frightening. I did not ask him where he was from, nor did he tell me his name. 7 He said to me, 'You are going to conceive and bear a son. Drink no wine or other intoxicant, and eat nothing unclean, for the boy is to be a nazirite to God from the womb to the day of his death!'" 8 Manoah pleaded with the LORD. "Oh, my Lord!" he said, "please let the man of God that You sent come to us again, and let him instruct us how to act with the child that is to be born." 9 God heeded Manoah's plea, and the angel of God came to the woman again. She was sitting in the field and her husband Manoah was not with her. 10 The woman ran in haste to tell her husband. She said to him, "The man who came to me before has just appeared to me." 11 Manoah promptly followed his wife. He came to the man and asked him: "Are you the man who spoke to my wife?" "Yes," he answered. 12 Then Manoah said, "May your words soon come true! What rules shall be observed for the boy?" 13 The angel of the LORD said to Manoah, "The woman must abstain from all the things against which I warned her. 14 She must not eat anything that comes from the grapevine, or drink wine or other intoxicant, or eat anything unclean. She must observe all that I commanded her." 15 Manoah said to the angel of the LORD, "Let us detain you and prepare a kid for you." 16 But the angel of the LORD said to Manoah, "If you detain me, I shall not eat your food; and if you present a burnt offering, offer it to LORD."—For Manoah did not know that he was an angel of the LORD. 17 So Manoah said to the angel of the LORD, "What is your name? We should like to honor you when your words come true." 18 The angel said to him, "You must not ask for my name; it is unknowable!" 19 Manoah took the kid and the meal offering and

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

offered them up on the rock to the LORD; and a marvelous thing happened while Manoah and his wife looked on. 20 As the flames leaped up from the altar toward the sky, the angel of the LORD ascended in the flames of the altar, while Manoah and his wife looked on; and they flung themselves on their faces to the ground.— 21 The angel of the LORD never appeared again to Manoah and his wife.—Manoah then realized that it had been an angel of the LORD. 22 And Manoah said to his wife, “We shall surely die, for we have seen a divine being.” 23 But his wife said to him, “Had the LORD meant to take our lives, He would not have accepted a burnt offering and meal offering from us, nor let us see all these things; and He would not have made such an announcement to us.” 24 The woman bore a son, and she named him Samson. The boy grew up, and the LORD blessed him. 25 The spirit of the LORD first moved him in the encampment of Dan, between Zorah and Eshtaol.

2. דברי הימים א פרק ד

" א בְּנֵי יְהוּדָה: פְּרֶץ חֲצֵרוֹן וְכַרְמִי, וְחֹר וְשׁוּבָל. ב. וְרֵאִיָּה בֶן-שׁוּבָל, הַלֵּיד אֶת-יַחֲת, וְיַחֲת הַלֵּיד, אֶת-אֲחֻמַּי וְאֶת-לָהָד; אֵלֶּה, מִשְׁפְּחוֹת הַצְּרֻעָתִי. ג וְאֵלֶּה אֲבֵי עֵיטָם, יִזְרְעָאֵל וְיִשְׁמָא וְיִדְבָּשׁ; וְשֵׁם אֲחֻתָּם, הַצְּלֵלְפוֹנִי. "

The sons of Judah: Perez, Hezron, Carmi, Hur, and Shobal. 2 Reaiah son of Shobal begot Jahath, and Jahath begot Ahumai and Lahad. These were the families of the Zorathites. 3 These were [the sons of] the father of Etam: Jezreel, Ishma, and Idbash; and the name of their sister was Hazlelponi,

3. בבא בתרא צא, ע"א

" אַמִּיהַ דְּדוּד נַצְבַת בַּת עֵדָאֵל שְׁמָה אַמִּיהַ דְּשִׁמְשׁוֹן צַלְלֻפוֹנִית וְאַחֲתֵיהַ נְשִׁינָא לְמַאי נִפְקָא מִינָה לְתַשׁוּבַת הַמִּינִים

Rav Hanan bar Rava continues: The mother of David was named Natzvat bat Ada'el. The mother of Samson was named Tzelelponit, and his sister was called Nashyan. The Gemara asks: What is the practical difference as to what their names were? The Gemara answers: It is important with regard to an answer for heretics who inquire into the names of these women, which are not stated in the Bible. One can reply that there is a tradition handed down concerning their names.

4. בבא בתרא צא, ע"א

" אַמַר רַבֵּה בַר רַב הוֹנָא אַמַר רַב אַבְצָן זֶה בַעַז מַאי קַמ"ל כִּי אֵידֶךְ דְּרַבֵּה בַר רַב הוֹנָא דְאַמַר רַבֵּה בַר רַב הוֹנָא אַמַר רַב מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִשְׁתָּאוֹת עָשָׂה בַעַז לְבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר (שׁוֹפְטִים יב, ט) וְיֵהִי לוֹ שְׁלִשִׁים בָּנִים וְשְׁלִשִׁים בָּנוֹת שְׁלַח הַחוּצָה וְשְׁלִשִׁים בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן הַחוּץ וְיִשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת שָׁנִים

Apropos the story of Ruth the Gemara adds: Rabba bar Rav Huna says that Rav says: The judge Ibzan of Bethlehem (see Judges 12:8–10) is Boaz. The Gemara asks: What is he teaching us? The Gemara explains that this comment is in accordance with the other statement of Rabba bar Rav Huna, as Rabba bar Rav Huna says that Rav says: Boaz prepared one hundred and twenty feasts for his children at their weddings. As it is stated, concerning Ibzan: “And he had thirty sons, and thirty daughters he sent abroad, and thirty daughters he brought in from abroad for his sons. And he judged Israel seven years” (Judges 12:9). The verse indicates that he had sixty children.

וּבְכָל אַחַת וְאַחַת עָשָׂה שְׁנֵי מִשְׁתָּאוֹת אֶחָד בְּבֵית אָבִיו וְאֶחָד בְּבֵית חַמּוּיוֹ וּבְכּוּלָן לֹא זִימֵן אֶת מִנּוּחַ אַמַר כּוּדְנָא עֵקְרָה בְּמַאי פִּרְעָא לִי
And at each and every wedding he prepared for his children, he made two feasts, one in the house of the father of the groom and one in the house of the father-in-law of the groom. And he did not invite Manoah, the future father of Samson, whose wife was barren (see Judges 13:2) to any of them, as he said: It is not worth inviting him; he is a sterile mule, how will he pay me back? Manoah will never invite me in return, as he has no children.

תַּנְאָה וְכוּלָן מֵתוֹ בַּחַיּוֹ וְהֵינּוּ דְאַמְרֵי אִינְשֵׁי בַּחֲיִיךְ דִּילְדַת שִׁיתִין שִׁיתִין לְמָה לִיךְ אִיכְפַל וְאוּלִיד חַד דְּמִשִּׁיתִין זְרִי

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

A Sage taught: And all of the children of Ibzan died during his lifetime. And this explains the adage that people say: Why do you need the sixty, the sixty children that you beget during your lifetime? Go to the trouble and beget one who will be more diligent than sixty. This adage refers to Boaz, who had sixty children who died, and yet his last child, born from Ruth, is his glory, as King David was born from this line.

5. אברבנאל שופטים יג, ג

" הטעם שלא בא המלאך אל מנוח ובהאשה הוא להיותה אליו [לדעתו] יותר מוכנת בשכלה ובדעתה. [...] וגם נאמר שבא המלאך אליה לפי שהיא היתה אשר תשמור ההנהגה במאכל ובמשתה, ומנוח לא היה לו דבר שיעשה בזה. ולכן יחדה האזהרה והמראה [ההתגלות] לצריך אליה, שהיא האשה, לא למנוח. "

6. במדבר רבה פרשה י

" ואשתו עקרה ולא ילדה, מלימד שהיה מחלקת בין מנוח לאשתו, הוא אומר לה את עקרה ולכה אינך יולדת, והיא אומרת לו את עקרה ולכה לא ילדתי. "

7. רלב"ג שופטים טז, כט

" לא סמך מנוח על דברי אשתו אבל בקש מאת השי"ת שישבו לו איש האלוקים אשר שלח כדי שתשלם לו הידיעה..."

8. בראשית לד

" ד ויאמר שכם, אל-חמור אביו לאמר: קח-לי את-הילדה הזאת, לאשה. ... ויצא חמור אבי-שכם, אל-יעקב, לדבר, אתו. ... וידבר חמור, אתם לאמר: שכם בני, חשקה נפשו בבתכם--תנו נא אתה לו, לאשה."

9. שופטים פרק יד-טו

" א וירד שמשון, תמנתה; וירא אשה בתמנתה, מבנות פלשתים. ב ויעל, ויגד לאביו ולאמו, ויאמר אשה ראיתי בתמנתה, מבנות פלשתים; ועתה, קחו-אותה לי לאשה. ג ויאמר לו אביו ואמו, האין בבנות אחיך ובכל-עמי אשה--כי-אתה הולך לקחת אשה, מפלשתים הערלים; ויאמר שמשון אל-אביו אותה קח-לי, כי-היא ישרה בעיני. ד ואביו ואמו לא ידעו, כי מיהוה היא--כי-תאנה הוא-מבקש, מפלשתים; ובעת ההיא, פלשתים משלים בישראל. ה וירד שמשון ואביו ואמו, תמנתה; ויבאו, עד-כרמי תמנתה, והנה כפרי אריות, שאג לקראתו. ו ותצלח עליו רוח יהוה, וישפעהו כשפע הגדי, ומאומה, אין בידו; ולא הגיד לאביו ולאמו, את אשר עשה. ז וירד, וידבר לאשה; ותישר, בעיני שמשון. ח וישב מימים, לקחתה, ויסר לראות, את מפלת הארז; והנה עדת דבורים בגנית הארז, ודבש. ט וירדהו אל-כפיו, וילך הלוך ואל, וילך אל-אביו ואל-אמו, ויתן להם ויאכלו; ולא-הגיד להם, כי מגנית הארז רדה הדבש. י וירד אביוהו, אל-האשה; ויעש שם שמשון משתה, כי כן יעשו הבחורים. יא ויהי, כראותם אותו; ויקחו שלשים מרעים, ויהיו אתו. יב ויאמר להם שמשון, אחודה-נא לכם חידה: אם-הגד תגידו אותה לי שבעת ימי המשתה, ומצאתם--ונתתי לכם שלשים סדינים, ושלשים חלפת בגדים. יג ואם-לא תוכלו, להגיד לי--ונתתם אתם לי שלשים סדינים, ושלשים חלפות בגדים; ויאמרו לו--חודה חידתך, ונשמענה. יד ויאמר להם, מהאכל יצא מאכל, ומעז, יצא מתוק; ולא יכלו להגיד החידה, שלשת ימים. טו ויהי ביום השביעי, ויאמרו לאשת-שמשון פתי את-אישה ויגד-לנו את-החידה--פן-נשרף אותך ואת-בית אביך, באש; הלירשנו, קראתם לנו הלא. טז ותבך אשת שמשון עליו, ותאמר רק-שנאתני ולא אהבתני--החידה חדת לבני עמי, ולי לא הגדתה; ויאמר לה, הנה לאבי ולאמי לא הגדתי--ולך אגיד. יז ותבך עליו שבעת הימים, אשר-היה להם המשתה; ויהי ביום השביעי, ויגד-לה כי הציקתהו, ותגד החידה, לבני עמה. יח ויאמרו לו אנשי העיר ביום השביעי, בטרם יבא החרסה, מה-מתוק מדבש, ומה עז מארי; ויאמר להם--לולא חרשתם בעגלתי, לא מצאתם חידתי. יט ותצלח עליו רוח יהוה, וירד אשקלון ויר מהם שלשים איש ויקח את-חליותם, ויתן החליות, למגידי החידה; ויחר אפו, ויעל בית אביו. כ ותהי, אשת שמשון, למרעהו, אשר רעה לו. א ויהי מימים בימי קציר-חטים, ויפקד שמשון את-אשתו בגדי עזים, ויאמר, אבאה אל-אשתי החדרה; ולא-נתנו אביה, לבוא. ב ויאמר אביה, אמר אמרתי-כי-שנא שנאתה, ואתננה, למרעה; הלא אחותה הקטנה טובה ממנה, תהי-נא לך תחתי. ג ויאמר להם שמשון, נקיתי הפעם מפלשתים: כי-עשה אני עמם, רעה. ד וילך שמשון, וילכד שלש-מאות שועלים; ויקח לפדים, ויפן זנב אל-זנב, וישם לפיד אחד בין שני הזנבות, בתוך. ה ויבער-אש בלפידים, וישלח בקמות פלשתים; ויבער מגדיש ועד-קמה, ועד-כרם זית. ו ויאמרו פלשתים, מי עשה זאת, ויאמרו שמשון חתן התמני, כי לקח את-אשתו ויתנה למרעהו; ויעלו פלשתים, וישרפו אותה ואת-אביה באש. ז ויאמר

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

לָהֶם שִׁמְשׁוֹן, אִם-תִּגְעֲשׂוּן כְּזֹאת: כִּי אִם-נִקְמְתִי בָכֶם, וְאַחַר אֲחַדְלָה. ח. וַיֵּרָא אוֹתָם שׁוֹק עַל-יָרֵה, מִכָּה גְדוֹלָה; וַיֵּרֵד וַיֵּשֶׁב, בְּסַעֲרֵי סָלַע עֵיטִים. ט וַיַּעֲלוּ פְּלִשְׁתִּים, וַיִּחַנּוּ בִיהוּדָה; וַיִּנְטְשׁוּ, בְּלַחִי. י וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יְהוּדָה, לָמָּה עָלִיתֶם עָלַינִי; וַיֹּאמְרוּ, לְאָסוֹר אֶת-שִׁמְשׁוֹן עָלַינִי, לַעֲשׂוֹת לוֹ, כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ. יא וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ מִיהוּדָה, אֶל-סַעֲרֵי סָלַע עֵיטִים, וַיֹּאמְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא יִדְעָתָ כִּי-מַשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים, וְיָמָה-זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ; וַיֹּאמֶר לָהֶם--כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי, כֵּן עָשִׂיתָ לָהֶם. יב וַיֹּאמְרוּ לוֹ לְאָסוֹר יֵרְדָנוּ, לְתַתֵּךְ בְּיַד-פְּלִשְׁתִּים; וַיֹּאמֶר לָהֶם, שִׁמְשׁוֹן, הֲשָׁבְעוּ לִי, פֶּן-תִּפְגְּעוּן בִּי אַתֶּם. יג וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר, לֹא כִי-אָסוֹר נֶאֱסָרְךָ וְנִתְּנוֹךְ בְּיָדָם, וְהַמַּת, לֹא נִמְיָתְךָ; וַיֹּאסְרֵהוּ, בְּשָׁנַיִם עֲבֹתִים חֲדָשִׁים, וַיַּעֲלוּהוּ, מִן-הַסָּלַע. יד הוּא-בָא עַד-לַחִי, וּפְלִשְׁתִּים הֲרִיעוּ לְקִרְאָתוֹ; וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה, וַתַּהֲיִינָה הָעֲבֹתִים אֲשֶׁר עַל-זְרוּעוֹתָיו כְּפִשְׁתִּים אֲשֶׁר בְּעָרוֹ בְּאֵשׁ, וַיִּמְסוּ אֶסְרוֹי, מֵעַל יָדָיו. טו וַיִּמְצָא לַחִי-חֲמוֹר, טְרִיָּה; וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ, וַיֵּרָב-בָּהּ אֶלֶף אִישׁ. טז וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן--בְּלַחִי הַחֲמוֹר, חֲמוֹר חֲמֻרְתִּים; בְּלַחִי הַחֲמוֹר, הַכִּיתִי אֶלֶף אִישׁ. יז וַיְהִי כִכְלָתוֹ לְדַבֵּר, וַיִּשְׁלַח הַלְחִי מִיָּדוֹ; וַיִּקְרָא לְמָקוֹם הַהוּא, רַמַּת לַחִי. יח וַיִּצְמָא, מְאֹד, וַיִּקְרָא אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר, אֲתָה נִתַּתָּ בְיַד-עַבְדְּךָ אֶת-הַתְּשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת; וְעַתָּה אָמוֹת בְּצִמָּא, וְנִפְלַתִי בְיַד הָעַרְלִים. יט וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת-הַמִּכְתָּשׁ אֲשֶׁר-בְּלַחִי, וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וַיִּשְׁתּוּ, וַתִּשָּׁב רֹחוֹ, וַיִּחִי; עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ, עַיִן הַקּוֹרָא אֲשֶׁר בְּלַחִי, עַד, הַיּוֹם הַזֶּה. כ וַיִּשְׁפֹּט אֶת-יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְּלִשְׁתִּים, עֶשְׂרִים שָׁנָה.

Once Samson went down to Timnah; and while in Timnah, he noticed a girl among the Philistine women. 2 On his return, he told his father and mother, "I noticed one of the Philistine women in Timnah; please get her for me as a wife." 3 His father and mother said to him, "Is there no one among the daughters of your own kinsmen and among all our people, that you must go and take a wife from the uncircumcised Philistines?" But Samson answered his father, "Get me that one, for she is the one that pleases me." 4 His father and mother did not realize that this was the LORD's doing: He was seeking a pretext against the Philistines, for the Philistines were ruling over Israel at that time. 5 So Samson and his father and mother went down to Timnah. When he came to the vineyards of Timnah [for the first time], a full-grown lion came roaring at him. 6 The spirit of the LORD gripped him, and he tore him asunder with his bare hands as one might tear a kid asunder; but he did not tell his father and mother what he had done. 7 Then he went down and spoke to the woman, and she pleased Samson. 8 Returning the following year to marry her, he turned aside to look at the remains of the lion; and in the lion's skeleton he found a swarm of bees, and honey. 9 He scooped it into his palms and ate it as he went along. When he rejoined his father and mother, he gave them some and they ate it; but he did not tell them that he had scooped the honey out of a lion's skeleton. 10 So his father came down to the woman, and Samson made a feast there, as young men used to do. 11 When they saw him, they designated thirty companions to be with him. 12 Then Samson said to them, "Let me propound a riddle to you. If you can give me the right answer during the seven days of the feast, I shall give you thirty linen tunics and thirty sets of clothing; 13 but if you are not able to tell it to me, you must give me thirty linen tunics and thirty sets of clothing." And they said to him, "Ask your riddle and we will listen." 14 So he said to them: "Out of the eater came something to eat, Out of the strong came something sweet." For three days they could not answer the riddle. 15 On the seventh day, they said to Samson's wife, "Coax your husband to provide us with the answer to the riddle; else we shall put you and your father's household to the fire; have you invited us here in order to impoverish us?" 16 Then Samson's wife harassed him with tears, and she said, "You really hate me, you don't love me. You asked my countrymen a riddle, and you didn't tell me the answer." He replied, "I haven't even told my father and mother; shall I tell you?" 17 During the rest of the seven days of the feast she continued to harass him with her tears, and on the seventh day he told her, because she nagged him so. And she explained the riddle to her countrymen. 18 On the seventh day, before the sunset, the townsmen said to him: "What is sweeter than honey, And what is stronger than a lion?" He responded: "Had you not plowed with my heifer, You would not have guessed my riddle!" 19 The spirit of the LORD gripped him. He went down to Ashkelon and killed thirty of its men. He stripped them and gave the sets of clothing to those who had answered the riddle. And he left in a rage for his father's house. 20 Samson's wife then married one of those who had been his wedding companions. Some time later, in the season of the wheat harvest, Samson came to visit his wife, bringing a kid as a gift. He said, "Let me go into the chamber to my wife." But her father would not let him go in. 2 "I was sure," said her father, "that you had taken a dislike to her, so I gave her to your wedding companion. But her younger sister is more beautiful than she; let her become your wife instead." 3 Thereupon Samson declared, "Now the Philistines can have no claim against me for the harm I shall do them."

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

4 Samson went and caught three hundred foxes. He took torches and, turning [the foxes] tail to tail, he placed a torch between each pair of tails. 5 He lit the torches and turned [the foxes] loose among the standing grain of the Philistines, setting fire to stacked grain, standing grain, vineyards, [and] olive trees. 6 The Philistines asked, "Who did this?" And they were told, "It was Samson, the son-in-law of the Timnite, who took Samson's wife and gave her to his wedding companion." Thereupon the Philistines came up and put her and her father to the fire. 7 Samson said to them, "If that is how you act, I will not rest until I have taken revenge on you." 8 He gave them a sound and thorough thrashing. Then he went down and stayed in the cave of the rock of Etam. 9 The Philistines came up, pitched camp in Judah and spread out over Lehi. 10 The men of Judah asked, "Why have you come up against us?" They answered, "We have come to take Samson prisoner, and to do to him as he did to us." 11 Thereupon three thousand men of Judah went down to the cave of the rock of Etam, and they said to Samson, "You knew that the Philistines rule over us; why have you done this to us?" He replied, "As they did to me, so I did to them." 12 "We have come down," they told him, "to take you prisoner and to hand you over to the Philistines." "But swear to me," said Samson to them, "that you yourselves will not attack me." 13 "We won't," they replied. "We will only take you prisoner and hand you over to them; we will not slay you." So they bound him with two new ropes and brought him up from the rock. 14 When he reached Lehi, the Philistines came shouting to meet him. Thereupon the spirit of the LORD gripped him, and the ropes on his arms became like flax that catches fire; the bonds melted off his hands. 15 He came upon a fresh jawbone of an ass and he picked it up; and with it he killed a thousand men. 16 Then Samson said: "With the jaw of an ass, Mass upon mass! With the jaw of an ass I have slain a thousand men." 17 As he finished speaking, he threw the jawbone away; hence that place was called Ramath-lehi. 18 He was very thirsty and he called to the LORD, "You Yourself have granted this great victory through Your servant; and must I now die of thirst and fall into the hands of the uncircumcised?" 19 So God split open the hollow which is at Lehi, and the water gushed out of it; he drank, regained his strength, and revived. That is why it is called to this day "En-hakkore of Lehi." 20 He led Israel in the days of the Philistines for twenty years."

10. רד"ק שופטים יג, ד

" ויש לתמוה היאך מי שצוה עליו הבורא ית' להיות קדושתו מן הבטן איך נטמא בבנות הפלשתים והנראה בזה כי הנשים אשר לקח בתמנה ובעזה ובנחל שורק גייר אותן והשיבן לדת ישראל כי חלילה משופט ישראל ומושיעם להתחתן בפלשתים ועובר על לאו דלא תתחתן במ אשר חמור מאד ומביא את האדם לידי כפירה בבורא ית' ויתעלה כמו שאמר כי יסיר את בנך מאחרי ולא נמצא בכתוב שנענש על זה ולא נאמר עליו שעשה רע בעיני ה' והיה הבורא יתעלה מצליחו בכל אשר יפנה וכן אמר הכתוב כי מה' היא כלומר לקחתו אשה מבנות פלשתים מה' היתה ורצון האל ית' היה בזה כי בודאי היה מגייר אותן ומשיבן אל דת ישראל "

11. מלבי"ם שופטים יד, ד

" ואביו ואמו שרצו למנעו מזה לא ידעו כי מה' היא, כי תואנה הוא מבקש שינקום אח"כ בפלישתים...ואם היה מתגרה עמהם אז היו שופכים חמתם על ישראל. לכן סיבב שיחשבו שהשנאה של שמשון היא בעבור אשתו, לא בעבור שחרה לו על ממשלתם על ישראל אחיו"

12. הרב זאב וולף איינהורן על בראשית רבה ט, כד

" ביקש הקב"ה ליפרע מפלישתים ע"י תואנה וביד שמשון. עם זאת, הרשות הייתה נתונה בידו לבחור את דרך חייו ולעמוד בניסיון. משמע לא ללכת אחר עיניו, ולא להידבר בבנות פלישתים. אם היה שמשון עומד בניסיון מכוח הבחירה החופשית, היה ה' יתברך עוזר לו ליפרע ולהתנקם מפלישתים בתואנות ובדרכים אחרות, שלא על ידי נשיאת אשה מהם באיסור, כי לענווים יעזור בדרך טובה וכן (משלי, שם). אולם שמשון נפתה ליצרו, נמשך אחר עיניו ובנות פלישתים ישרו בעיניו. כי חשק אותן ליופין ולקחן לתאוותו אליהם (רד"ק, שופטים יג, ד). הרי "בדרך שאדם רוצה לילך - בה מוליכין אותו".

13. מלבי"ם שופטים יד, א

" כי רק ראה אותה בעיניו ולא דבר עמה והיה לו לחשוב פן לא תיטב בעיניו עת ידבר עמה, או פן לא תרצה היא או אביה, או פן לא תרצה להתגיר"

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

14. מצודת דוד שופטים יד, ז

" וידבר לאשה. שמשון עצמו דבר עמה, להכיר בה אם היא משכלת: ותישר בעיני שמשון. גם בזה, כי מצא בה חכמה"

15. מלבי"ם שופטים יד, ב

" ויעל, ויגד לאביו ולאמו, ויאמר אשה ראיתי – רצה לומר, לא דברתי עמה רק ראיתי אותה, ועתה קחו אותה לי, רצה לומר השתדלו שתתרצה לזה"

16. שופטים יד, ג

" ויאמר לו אביו ואמו, האין בבנות אחיה ובכל-עמי אשה--כי-אתה הולך לקחת אשה, מפלשתיים הערלים; ויאמר שמשון אל-אביו אותה קח-לי, כי-היא ישרה בעיני."

17. ילקוט שמעוני, שופטים יד

" ויבואו עד כרמי תמנתה. א"ר שמואל בר רב יצחק מלמד שהיו אביו ואמו מראים לו כרמי תמנתה זרועים כלאים ואומרים לו בני כשם שכרמיניהם זרועות כלאים כך בנותיהם זרועות כלאים."

18. רד"ק שופטים יד, י

" וירד אביהו והנה ירדו שלשתם שמשון ואביו ואמו נראה כי אביו נכנס לעיר תחילה על ענין האשה שתכין עצמה לנשואין"

19. מצודת דוד שופטים יד, טו

" ובעבור כי בשבת לא התמיד שמשון לשבת עמהם, מצאו מקום לדבר אל האשה:"

20. ירושלמי, כתובות פ"א, ה"א

" יעקב התקין שבעת ימי משתה כשלקח את לאה. זה שאמר לבן ליעקב (בראשית כט, כז): "מלא שבוע זאת". כלומר שיחוג את שבעת ימי המשתה של לאה, ואחרי זה יוכל לקחת את רחל."

21. פרקי דרבי אליעזר סוף פרק טז

" שבעת ימי המשתה מנין אנו לומדים? משמשון, שירד לארץ פלשתים ולקח לו אשה ועשה ז' ימי משתה ושמו וכו'."

22. רד"ק שופטים יד, טו

" היתה בוכה בכל יום ופוצרת בו שיגיד לה החידה"

23. רלב"ג שופטים יד, יח

" לולי חרשתם בעגלתי. אמר זה להעיד להם כי אשת שמשון גלתה להם החידה ולולי זה לא מצאוה או אמר זה להורות שהוא היה חושד אשתו שזנתה עם אחד מהם ולזה גלתה לו ענין החידה והוא הגידה לאנשי העיר:"

24. שופטים טז א-ג

" א וילך שמשון, עזתה; וירא-שם אשה זונה, ויבא אליה. ב לעזתים לאמר, בא שמשון הנה, ויסבו ויארבו-לו כל-הלילה, בשער העיר; ויתחרשו כל-הלילה לאמר, עד-אור הבקר והרגנהו. ג וישכב שמשון, עד-חצי הלילה, ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער-העיר ובשתי המזוזות, ויסעם עם-הבָּרִיחַ וישם על-כתפיו; ויעלם אל-ראש הָהָר, אֲשֶׁר על-פְּנֵי חֲבָרוֹן."

Once Samson went to Gaza; there he met a whore and slept with her. 2 The Gazites [learned] that Samson had come there, so they gathered and lay in ambush for him in the town gate the whole night; and all night long they kept whispering to each other, "When daylight comes, we'll kill him." 3 But Samson lay in bed only till midnight. At midnight he got up, grasped the doors of the town gate together with the two gateposts, and pulled them out along with the bar. He placed them on his shoulders and carried them off to the top of the hill that is near Hebron.

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

25. סוטה ט עמ' ב

"מתני' שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז, כא) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו"
 MISHNA: The mishna provides additional examples of people who were treated by Heaven commensurate with their actions. Samson followed his eyes, therefore he was punished measure for measure, as the Philistines gouged out his eyes, as it is stated: "And the Philistines laid hold on him, and put out his eyes" (Judges 16:21)

26. שופטים טז ד

"ד ויהי אחריו כן, ויאהב אשה, בנחל שרק; ושמה, דלילה. ה. ויעלו אליה סרני פלשתים, ויאמרו לה פתי אותו וראי במה כחו גדול, ובמה נוכל לו, ואסרוהו לענותו; ואנחנו, נתן-לה, איש, אלף ומאה כסף. ו. ותאמר דלילה, אל-שמשון, הגידה-נא לי, במה כחך גדול; ובמה תאסר, לענותך. ז. ויאמר אליה, שמשון, אם-יאסרני בשבעה יתרים לחים, אשר לא-חרבו--וחליתי והייתי, כאחד האדם. ח. ויעלו-לה סרני פלשתים, שבעה יתרים לחים--אשר לא-חרבו; ותאסרוהו, בהם. ט. והארב, ישב לה בחדר, ותאמר אליו, פלשתים עליך שמשון; וינתק, את-היתרים, כאשר ינתק פתיל-הנערת בהריחו אש, ולא נודע כחו. י. ותאמר דלילה, אל-שמשון, הנה התלת בי, ותדבר אלי קצבים; עתה הגידה-נא לי, במה תאסר. יא. ויאמר אליה--אם-אסור יאסרוני בעבתים חדשים, אשר לא-נעשה בהם מלאכה: וחליתי והייתי, כאחד האדם. יב. ותקח דלילה עבתים חדשים ותאסרוהו בהם, ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון, והארב, ישב בחדר; וינתקם מעל זרעתי, כחוט. יג. ותאמר דלילה אל-שמשון, עד-הנה התלת בי ותדבר אלי קצבים--הגידה לי, במה תאסר; ויאמר אליה--אם-תארגי את-שבע מחלפות ראשי, עם-המסכת. יד. ותתקע, ביד, ותתקע, ביד, ותאמר אליו, פלשתים עליך שמשון; וייקץ, משנתו, ויסע את-הינד הארג, ואת-המסכת. טו. ותאמר אליו, איה תאמר אהבתך, ולבך, אין אתי: זה שלש פעמים, התלת בי, ולא-הגדת לי, במה כחך גדול. טז. ויהי כי-הציקה לו בדבריה, כל-הימים--ותאלצהו; ותקצר נפשו, למות. יז. ויגד-לה את-כל-לבו, ויאמר לה מורה לא-עלה על-ראשי--כי-נזיר אלהים אני, מבטן אמי; אם-גלחתי וסר ממני כחי, וחליתי והייתי ככל-האדם. יח. ותרא דלילה, כי-הגיד לה את-כל-לבו, ותשלח ותקרא לסרני פלשתים לאמר עלו הפעם, כי-הגיד לה (לי) את-כל-לבו; ועלו אליה סרני פלשתים, ויעלו הכסף בידם. יט. ותישנהו, על-ברקיה, ותקרא לאיש, ותגלח את-שבע מחלפות ראשו; ותחל, לענותו, ויסר כחו, מעליו. כ. ותאמר, פלשתים עליך שמשון; ויקץ משנתו, ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער, והוא לא ידע, כי יהיה סר מעליו. כא. ויאחזוהו פלשתים, וינקרו את-עיניו; ויורדו אותו עזתה, ויאסרוהו בנחשתים, ויהי טוחן, בבית האסירים (האסורים). (כב. ויחל שער-ראשו לצמח, כאשר גלח. כג. וסרני פלשתים, נאספו לזבח זבח-גדול לדגון אלהיהם--ולשמחה; ויאמרו--נתן אלהינו בידנו, את שמשון אויבנו. כד. ויראו אתו העם, ויהללו את-אלהיהם: כי אמרו, נתן אלהינו בידנו את-אויבנו, ואת מחריב ארצנו, ואשר הרבה את-חללינו. כה. ויהי, כי טוב (כטוב) לבם, ויאמרו, קראו לשמשון וישחק-לנו; ויקראו לשמשון מבית האסירים (האסורים), ויצחק לפניהם, ויעמידו אותו, בין העמודים. כו. ויאמר שמשון אל-הנער המחזיק בידו, הניחה אותי, והימשיני (והמישני) את-העמידים, אשר הבית נכון עליהם; ואשען, עליהם. כז. והבית, מלא האנשים והנשים, ושמה, כל סרני פלשתים; ועל-הגג, כשילשת אלפים איש ואשה, הראים, בשחוק שמשון. כח. ויקרא שמשון אל-יהוה, ויאמר: אדני יהוה זכרני נא וחדקני נא אך הפעם הזו, האלהים, ואנקמה נקם-אחת משתי עיני, מפלשתים. כט. וילפת שמשון את-שני עמודי התור, אשר הבית נכון עליהם, ויסמך, עליהם--אחד בימינו, ואחד בשמאלו. ל. ויאמר שמשון, תמות נפשי עם-פלשתים, ויט בכח, ויפל הבית על-הסרנים ועל-כל-העם אשר-בו; ויהיו המתים, אשר המית במותו, רבים, מאשר המית בחייו. לא. וירדו אחיו וכל-בית אביו, וישאו אותו, ויעלו ויקברו אותו בין צרעה ובין אשתאל, בקבר מנוח אביו; והוא שפט את-ישראל, עשרים שנה.

After that, he fell in love with a woman in the Wadi Sorek, named Delilah. 5 The lords of the Philistines went up to her and said, "Coax him and find out what makes him so strong, and how we can overpower him, tie him up, and make him helpless; and we'll each give you eleven hundred shekels of silver." 6 So Delilah said to Samson, "Tell me, what makes you so strong? And how could you be tied up and made helpless?" 7 Samson replied, "If I were to be tied with seven fresh tendons that had not been dried, I should become as weak as an ordinary man." 8 So the lords of the Philistines brought up to her seven fresh tendons that had not been dried. She bound him with them, 9 while an ambush was waiting in her room. Then she called out to him, "Samson, the Philistines are upon you!" Whereat he pulled the tendons apart, as a strand of tow comes apart at the touch of fire. So the secret of his strength remained unknown. 10 Then Delilah said to Samson, "Oh, you deceived me; you lied to me! Do tell me now how you could be tied up." 11 He said, "If I were to be bound with new ropes that had never been used, I would become as weak as an ordinary man."

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

12 So Delilah took new ropes and bound him with them, while an ambush was waiting in a room. And she cried, "Samson, the Philistines are upon you!" But he tore them off his arms like a thread. 13 Then Delilah said to Samson, "You have been deceiving me all along; you have been lying to me! Tell me, how could you be tied up?" He answered her, "If you weave seven locks of my head into the web." 14 And she pinned it with a peg and cried to him, "Samson, the Philistines are upon you!" Awaking from his sleep, he pulled out the peg, the loom, and the web. 15 Then she said to him, "How can you say you love me, when you don't confide in me? This makes three times that you've deceived me and haven't told me what makes you so strong." 16 Finally, after she had nagged him and pressed him constantly, he was wearied to death 17 and he confided everything to her. He said to her, "No razor has ever touched my head, for I have been a nazirite to God since I was in my mother's womb. If my hair were cut, my strength would leave me and I should become as weak as an ordinary man." 18 Sensing that he had confided everything to her, Delilah sent for the lords of the Philistines, with this message: "Come up once more, for he has confided everything to me." And the lords of the Philistines came up and brought the money with them. 19 She lulled him to sleep on her lap. Then she called in a man, and she had him cut off the seven locks of his head; thus she weakened him and made him helpless: his strength slipped away from him. 20 She cried, "Samson, the Philistines are upon you!" And he awoke from his sleep, thinking he would break loose and shake himself free as he had the other times. For he did not know that the LORD had departed from him. 21 The Philistines seized him and gouged out his eyes. They brought him down to Gaza and shackled him in bronze fetters, and he became a mill slave in the prison. 22 After his hair was cut off, it began to grow back. 23 Now the lords of the Philistines gathered to offer a great sacrifice to their god Dagon and to make merry. They chanted, "Our god has delivered into our hands Our enemy Samson." 24 When the people saw him, they sang praises to their god, chanting, "Our god has delivered into our hands The enemy who devastated our land, And who slew so many of us." 25 As their spirits rose, they said, "Call Samson here and let him dance for us." Samson was fetched from the prison, and he danced for them. Then they put him between the pillars. 26 And Samson said to the boy who was leading him by the hand, "Let go of me and let me feel the pillars that the temple rests upon, that I may lean on them." 27 Now the temple was full of men and women; all the lords of the Philistines were there, and there were some three thousand men and women on the roof watching Samson dance. 28 Then Samson called to the LORD, "O Lord GOD! Please remember me, and give me strength just this once, O God, to take revenge of the Philistines, if only for one of my two eyes." 29 He embraced the two middle pillars that the temple rested upon, one with his right arm and one with his left, and leaned against them; 30 Samson cried, "Let me die with the Philistines!" and he pulled with all his might. The temple came crashing down on the lords and on all the people in it. Those who were slain by him as he died outnumbered those who had been slain by him when he lived. 31 His brothers and all his father's household came down and carried him up and buried him in the tomb of his father Manoah, between Zorah and Eshtaol. He had led Israel for twenty years.

27. סוטה ט, עמ' ב'

"(שופטים טז, ד) ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה ראוייה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו

The Gemara continues its discussion of Samson. The verse states: "And it came to pass afterward, that he loved a woman in the valley of Sorek, whose name was Delilah" (Judges 16:4). It is taught in a baraita that Rabbi Yehuda HaNasi says: Even if she had not been called by the name Delilah, it would have been fitting that she be called Delilah, for she weakened [dildela] his strength, she weakened his heart, and she weakened his deeds, thereby decreasing his merits.

28. ילקוט שמעוני שופטים רמז ע'

" ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו. מאי ותאלצהו א"ר יצחק בשם רבי אמי בשעת גמר ביאה היתה נשמטת מתחתיו: " The verse states: "And it came to pass, when she pressed him daily with her words, and urged him, that his soul was vexed unto death" (Judges 16:16). What is the meaning of "and urged him"? How did she do so? Rabbi Yitzhak of the

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE

with Chazan Arik Wollheim

school of Rabbi Ami says: At the moment immediately before his completion of the act of intercourse, she slipped away from beneath him. By doing this, she urged him to reveal his secret.

29. סוטה י א

"ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר (איוב לא, י) תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא גרידיא דובלא (בפני שותה היין - תן יין , בפני עובד האדמה - תן קליפת יבלית) .

With regard to Samson's capture, the verse states: "And the Philistines laid hold on him, and put out his eyes; and they brought him down to Gaza, and bound him with fetters of brass; and he did grind in the prison-house" (Judges 16:21). Rabbi Yohanan says: Grinding is nothing other than a language of a transgression of sexual intercourse, and so the verse says: "Then let my wife grind unto another man" (Job 31:10). This teaches that each and every Philistine man brought his wife to the prison in order that she should be impregnated by Samson. Rav Pappa said: This is an example of the folk saying that people say: Before a wine drinker, bring wine; before one who digs in the ground, bring figs. So too, Samson, who married Philistine women, was brought more Philistine women while in prison.

30. החת"ס על התורה הפטרת פרשת נשא ד"ה והוא יחל

" ואיתא במדרש דהיינו ערפה היינו הרפה והיא נבעלה לשמשון בבית האסורים וילדה גלית, וכו' "

31. משנה נזיר פ"א, מ"ב

" מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? - נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ומביא שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה. נזיר שמשון הכביד שערו אינו מקל, ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה."

32. רמב"ם הלכות נזירות, פ"ג הי"ג

"שמשון לא היה נזיר גמור שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה. וכיצד היה דינו? - היה אסור בין ואסור בתגלחת ומותר היה להיטמא למתים ודבר זה הלכה מפי הקבלה."

33. מדרש ב"ר, י, טז

" גלוי היה לפני הקב"ה שמשון יהיה הולך אחר עיניו, לפיכך הזירו בנזיר שלא יהיה שותה יין לפי שהיין מביא לידי זימה, ומה בזמן שהיה נזיר הלך אחר עיניו, אילו היה שותה לא היה לו תקנה לעולם מרוב שהיה רודף אחר זימה."

34. בראשית רבה (וילנא) צח, יג

"...זה שמשון בן מנוח, כיחידו של עולם מה יחידו של עולם אינו צריך סיוע, כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע"

35. בתלמוד ירושלמי סוטה ט, ע"ב - י, ע"א

"וא"ר יוחנן: שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר: (בראשית מט) דן ידין עמו כאחד וגו'. וא"ר יוחנן: שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר: (תהלים פד) כי שמש ומגן ה' אלהים וגו'. אלא מעתה, לא ימחה! אלא מעין שמו של הקב"ה, מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל "

36. מסכת ראש השנה, פרק ב'

" בית דינו של גדעון ושל יפתח ושל שמשון שקולין כנגד משה ואהרן ושמואל "

37. דברים יד טו

" כִּי-תָבֹא אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, וַיִּרְשָׁתָהּ, וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ; וְאָמַרְתָּ, אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ, כְּכָל-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר סָבִיבָתִי. " " If, after you have entered the land that the LORD your God has assigned to you, and taken possession of it and settled in it, you decide, "I will set a king over me, as do all the nations about me,"

Sylvia & David Kellerman Beit Medrash Program

HIDDEN WOMEN IN THE BIBLE
with Chazan Arik Wollheim